

แผ่นดินแม่

ลากพระ

ชัยวัฒน์ สีแก้ว

เสียงกลองดังลอยลมมาจากวัดไม้ขาวระยะ เป็นสัญญาณบอกให้รู้ว่าถึงเดือน ๑๑ แล้ว กลองเป็นเครื่องดนตรีสำหรับตี ทำให้การลากพระหรือชักพระมีความสนุกสนาน ครึกครื้นยิ่งขึ้น ระยะเวลาที่ผู้มีฝีมือในการชิงกลองก็จะแสดงฝีมือเต็มที่ โดยสร้างให้กับวัดที่อยู่ใกล้ บ้านของตน

หนังวัวหรือหนังควายสำหรับชิงเป็นหน้ากลอง ต้องเป็นหนังที่มีคุณภาพ เมื่อชิงแล้ว ทดลองตีจนได้เสียงที่ดังที่สุด

การลากพระหรือการชักพระเป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวปักษ์ใต้ ที่เรียกว่าลากพระ หรือชักพระก็เพราะใช้แรงคนลาก หรือชัก (ดึง) กันจริงๆ

พระลากก็คือพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่บน “เรือพระ” หรือ “เรือนม” หรือ “นมพระ” แล้วแต่จะเลือกเรียก

เรือพระหรือเรือนมนั้นนายช่างจะประดิษฐานอย่างวิจิตรบรรจงสุดฝีมือ มีคนกลวตลายไทยอ่อนช้อยสวยงาม มีการประดับประดาเรือพระ หรือเรือนมด้วยกระดาเงิน กระดาทอง สีสวยสดงดงามยิ่งนัก

เรือพระหรือเรือนมมีลักษณะคล้ายกับพลับพลาของพระมหากษัตริย์ในสมัยก่อน ซึ่งมีสภาพเป็นทรงสี่เหลี่ยม หลังคาหุบเข้าเป็นยอดแหลม คล้ายปราสาท ขนาดใหญ่เล็กแล้วแต่ความพอใจ

เมื่อสร้างเรือพระหรือเรือนมพระเรียบร้อยแล้วก็นำพระพุทธรูปองค์ที่สวยงามที่เรียกว่า “พระลาก” เข้าไปประดิษฐานบนเรือพระหรือเรือนม ทั้งนี้พลับพลาจะต้องอยู่บนวัตถุที่สามารถเคลื่อนที่ไปได้ อาจจะเป็นเกวียน รถม หรือ “หนว่น” (ลากเลื่อน) แล้วแต่ความเหมาะสม บางแห่งที่อยู่ใกล้แม่น้ำมักใช้เรือเป็นพาหนะ

ก่อนวันลากพระจะมีการทำ “ต๋ม” ซึ่งเป็นขนมที่ชาวพุทธทุกคนจัดทำในช่วงลากพระ เมื่อถึงวันนี้ แม่จะพาข้าพเจ้าไปตัด “ยอดกระพ้อ” เพื่อมาห่อต๋ม

แม่นำยอดกระพ้อ มาพับเป็นรูปสามเหลี่ยมเพื่อให้มันคลี่แผ่เป็นแผ่นกว้างสะดวกต่อการห่อ “ต๋ม”

ข้าวเหนียวที่นึ่ง และคลุกด้วยกะทิสดเรียบร้อยแล้วนำมาห่อด้วยใบกระพ้อ พันหลายๆ รอบ จนมิดชิด โดยไม่ให้มีช่องแม้แต่นิดเดียว แล้วนำไป “ต๋ม” หรือ “นึ่ง” จนข้าวเหนียวสุก

ขนาดของ “ต๋ม” ที่แต่ละคนทำขึ้นมีขนาดไม่เท่ากัน โดยทั่วไปแล้ว “ต๋ม” จะโตไม่เกินกล้วยน้ำว้า ส่วนรูปทรงเป็นรูปสามเหลี่ยม คล้าย “บะจ่าง”

“ต๋อม ต๋อม ต๋อม ต๋อมเท่งต๋อม...ถืดต๋อมเท่งต๋อม”

“อีสาละพา...เฮโล เฮโลๆ”

“อีโหย.....เหว”

เสียงกลอง เสียงฆ้อง และเสียงโห่ร้องของผู้คนดังกึกก้อง พร้อมกับแม่ข้าพเจ้าก็อยู่ในกลุ่มคนลากพระนั้นด้วย

ส่วนด้านหน้าและด้านหลังของเรือพระหรือเรือนม จะมีเชือกป่านขนาดยาวและใหญ่ ขนาดข้อมือ ผูก ติดไว้ และรุ่มกันลากคล้ายๆกับการเล่นชักเย่อ

“พ่อครับทำไมต้องมีการแข่งชิงเรือพระด้วยกันด้วย” ข้าพเจ้าถามพ่อขณะที่ท่านเดินเลียบมาหาข้าพเจ้า

“พวกที่มีบ้านอยู่ทางทิศเหนือก็อยากให้พระไปทางเหนือ คนที่มีบ้านอยู่ทางทิศใต้ก็อยากให้เรือพระไป ทางทิศใต้” พ่อบอกข้าพเจ้า

ในขณะที่คนลากพระกำลังแข่งชิงและโห่ร้องกันอย่างสนุกสนาน ท่านก็บอกต่อไปว่า “ใครมีความ พร้อมเพรียง สามัคคีกันก็ย่อมชนะได้เรือพระไปทางบ้านของเขา”

ต้นเสียงร้องว่า	“ลากพระไม่ไป”	ทุกคนร้องรับว่า	“คนใหญ่ชี้คร้าน”
ต้นเสียง	“คนอยู่หน้าบ้าน”	ทุกคนรับ	“ชี้คร้านทั้งเพ”
ต้นเสียง	“ลากพระขึ้นควน”	ทุกคนรับ	“สืวนวลพริบพริบ”
ต้นเสียง	“ไ้ไ้โห่กลมกลม”	ทุกคนรับ	“ห้วนมเด็กสาว”
ต้นเสียง	“ไ้ไ้โห่ยาวยาว”	ทุกคนรับ	“ไม่เท่าคนแก่”

ต้นเสียง	“สาวสาวไม่มา”	ทุกคนรับ	“ลากพระไม่ไป”
ต้นเสียง	“ไอ้ไทรกลมกลม”	ทุกคนรับ	“ห้วนมเด็กสาว”
ต้นเสียง	“ไอ้ไทรยาวยาว”	ทุกคนรับ	“ไม่เท่าคนแก่”
ต้นเสียงร้องว่า	“ลากพระไม่ไป”	ทุกคนรับ	“คนใหญ่ซื้อบ้าน”
ต้นเสียง	“คนอยู่หน้าบ้าน”	ทุกคนรับ	“ซื้อบ้านทั้งเพ”
ต้นเสียง	“อิสาละพา”	ทุกคนรับ	“เฮโล เฮโล”
ต้นเสียง	“อิโฮ้ย”	ทุกคนรับ	“เหว”
ต้นเสียง	“ลากพระขึ้นควน”	ทุกคนรับ	“สั่นวลพริบพริบ”
ต้นเสียง	“สาวสาวไม่มา”	ทุกคนรับ	“ลากพระไม่ไป”
ต้นเสียง	“อิโฮ้ย”	ทุกคนรับ	“เหว”

ต้นเสียงร้องวรรคแรก และคนอื่นทุกคนก็รับวรรคถัดมา ข้าพเจ้านึกข้าทำทางและสำนวนร้องที่ค่อนข้างทะลึ่งตึงตังของคนลากพระ

วันลากพระเป็นโอกาสหนึ่งที่หนุ่มสาว ได้พบปะพูดคุยหยอกล้อหรือเกี้ยวพาราสีกันอย่างครื้นเครงโดย ที่ผู้ใหญ่ไม่เอาเรื่องไม่เอาราว เพราะนานๆ จะได้มีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดและถูกเนื้อต้องตัวกันบ้าง

พี่หนูกับสมคิดลูกสาวลุงไข่ได้อยู่ใกล้ชิดและหยอกล้อกันตลอดเวลาในวันลากพระนี้เอง หนุ่มๆ สาวๆ อื่นๆ อีกหลายคู่หยอกล้อกันอย่างครื้นเครงไม่แพ้กัน

ชาวบ้านแถวนั้นน้อยคนนักที่ชอบให้ชายหนุ่มหญิงสาวประพาศติดประเพณี ถ้ามีลูกสาวของผู้หนึ่งผู้ใด หนีตามผู้ชายไป พ่อแม่ทั้งสองฝ่ายจะขับไล่ไล่ส่ง ไม่ยอมให้เข้าบ้านถึงขนาดตัดพ่อตัดลูกกันก็มี หรือไม่ชายหนุ่มอาจถูกพ่อหรือพี่ชายของหญิงจามหัวด้วยลูกขวานเหมือนบอกว่าการทำแบบนี้เหมือนกับ “หมิ่นเกียรติยามศักดิ์ศรี”

งานลากพระวันนี้ดูสนุกที่สุด ข้าพเจ้าอยากให้มีประเพณีนี้ทุกๆ เดือนแต่แม่บอกว่าเขามีปีละครั้งเดียว เท่านั้น และยังบอกถึงประวัติความเป็นมาของการลากพระ ซึ่งแม่ฟังมาจากเจ้าอาวาสอีกทอดหนึ่ง

“วันนี้เป็นวันที่พระพุทธองค์ที่เป็นศาสดาของศาสนาพุทธเสด็จกลับมาจากสวรรค์เพื่อโปรดพุทธ มารดา หลังจากพระองค์ตรัสรู้แล้ว ขณะที่พระองค์เสด็จกลับมานั้น ชาวบ้านต่างก็ดีอกดีใจ แห่กันออกไปต้อนรับ” เมื่อแม่เล่าถึงประวัติความเป็นมาของการลากพระจบ พี่เสริมขึ้นว่า

“คนดีฯ จะอยู่ที่ไหนก็มีคนที่ชื่นชม”

หลังจากลากพระเสร็จไม่กี่วันก็มีงานแต่งงานระหว่างพี่หนูกับพี่สมคิดลูกสาวของลุงไข่

ข้าพเจ้ายังจำเหตุการณ์ในวันลากพระได้ และรู้สึกถึงโลดทุกครั้งที่ได้ยินเสียงกลอง เสียงฆ้อง และ เสียงร้องบทเพลงลากพระได้ตอบกัน

อธิบายลากพระเพิ่มเติม

เรือพระ หมายถึง เรือ หรือ รถ หรือล้อเลื่อนที่ประดิษฐ์ ตกแต่งให้เป็นรูปเรือ แล้ววางบุษบกสำหรับ ประดิษฐานพระพุทธรูป ใช้สำหรับชักลากในวันออกพรรษา ถ้าใช้ลากทางน้ำ เรียกว่า "เรือพระน้ำ" ถ้าใช้ลาก ทางบก เรียกว่า "เรือพระบก"

บุษบกที่ประดิษฐานพระพุทธรูปบนเรือพระ ชาวภาคใต้เรียกว่า "นม" หรือ "ยอดนม" หรือ "นม พระ" "บุษบก หรือ "นม" "ยอดนม" หรือ "นมพระ" ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดของเรือพระ ช่างหรือศิลปินจะต้องประดิษฐานประดอยประกวดประชันกันอย่างสุดฝีมือ หลังจากบุษบกนิยมทำเป็นจตุรมุข หรือจตุรมุขซ้อน รูปทรง ชะลูดงามสง่าสะดุดตา ตกแต่งด้วยหางหงส์ ช่อฟ้า ใบระกา ตัวลายอง กระฉัง ฐานพระบัวปลายเสา คันทวย เป็นต้น

เสาบุษบกมีลายแพะหยวก หรือใช้กระดาสีและลวดลายปิดอย่างประณีต งดงามทั่วทุกส่วน ส่วนยอดหรือปลายสุดของบุษบก มักใช้ลูกแก้วฝังเพื่อให้กระทบแสงแดด จะทอแสงงามระยับ จากยอดปลายสุดของบุษบกจะมีธงราวทำด้วยผ้าหลากสี ผูกห้อยโยงไปยังส่วนต่างๆ ของประทุนหัวและท้ายเรือ

พระลาก หมายถึง พระพุทธรูปที่นำไปประดิษฐาน ณ บุษบก บน เรือพระ ซึ่งแต่ละวัดแต่ละท้องถิ่น อาจมีพระพุทธรูปที่เรียกว่า "พระลาก" ปางต่างๆ แตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละพื้นที่ เช่น

พระพุทธรูปปางอุ้มบาตร (ปางเสด็จลงมาจกดาวดึงส์) เชื่อตามพุทธตำนานที่ว่า เมื่อพุทธศาสนิกชนทราบกำหนดจากพระโมคคัลลานว่า พระพุทธองค์จะเสด็จถึงประตูนครสังกัสสะ ในเวลาเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ต่างปลาบปลื้มยินดีพากันไปรอรับเสด็จพร้อมจัดเตรียมภัตตาหารไปถวายอย่างล้นหลาม

พระพุทธรูปปางคันธารวาท (ปางขอฝน) เชื่อว่า นอกจากได้บุญแล้ว ยังช่วยให้ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลความเชื่อเกี่ยวกับ "พระลาก" ถ้าใครแอบเอาเศษไม้ไปเสียบไว้ที่ฐานพระลาก จะเกิดเหตุทะเลาะวิวาทระหว่างผู้ที่มา ลากพระด้วยกันขึ้นทันที จึงต้องคอยระวังอย่างใกล้ชิด

การลากพระต้องอาศัยคนจำนวนมาก มีเชือก ๒ สาย สายหนึ่งสำหรับผู้หญิงสายหนึ่งสำหรับผู้ชาย เมื่อลากกันไปสนุกสนาน ร้องรำทำเพลง หยอกล้อเฮฮากันไป บางครั้งกระทบ

กระทั่งเกิดวิวาทหุบตี การกลั่นแกล้งวิวาทหุบตี มักเกิดเป็นประเพณีคู่การลากพระ จนบางคนกล่าวว่าถ้าลากพระปีไหนไม่มีการทะเลาะวิวาท หุบตี บางท้องถิ่นจึงใช้ พระพุทธรูปปางห้ามญาติเป็นพระลาก เพื่อเตือนสติผู้ที่ลากพระไม่ให้ทะเลาะกัน

ต้ม หมายถึง ของกินชนิดหนึ่ง ที่นำข้าวเหนียวมาห่อใบกะพ้อ ทำเป็นรูปสามมุม (ภาษากรุงเทพฯ เรียก “ข้าวต้มลูกโยน”) ที่พุทธศาสนิกชนทุกคร้วเรือนนิยมทำขึ้นเพื่อนำไปแขวนบูชาพระลากให้ครบทุกถั่ว้นเท่าจำนวนเรือพระ ซึ่งมีความเป็นมา ดังนี้

ลากพระ หมายถึง ประเพณีเนื่องในพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งของประชาชนในภาคใต้ ที่กระทำกันหลังจากวันมหาปวารณาหรือวันออกพรรษา ๑ วัน คือตรงกับวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ โดยพุทธศาสนิกชนพร้อมใจกันอาราธนาพระพุทธรูปขึ้นประดิษฐานอยู่บนเรือพระ

ความเป็นมา เมื่อพ.ศ. ๑๒๑๔ - ๑๒๓๘ ภิกษุชาวจีน ชื่อ อี้จิง ได้เดินทางเพื่อไปศึกษาศาสนาในอินเดียเมื่อผ่าน “โฮลิ่ง” (โฮลิ่ง คือ นครศรีธรรมราช ในปัจจุบัน) ได้เห็นชาวนครโฮลิ่งลากพระ ซึ่งท่านได้ บันทึกไว้ดังนี้

“พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่ง มีคนแห่แหนนำมาจากวัด โดยประดิษฐานบนรถหรือบนแคร่ มีพระสงฆ์และฆราวาสหมู่ใหญ่แวดล้อมมา มีการตีกลองและบรรเลงดนตรีต่างๆ มีการถวายของหอม ดอกไม้ และถัองชนิดต่างๆ ที่ทอดแสงในกลางแดด พระพุทธรูปเสด็จไปสู่หมู่บ้านด้วยวิธีการดังกล่าวนี้ ภายได้เพดานกว้างขวาง” (สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๑๔ หน้า ๖๗๙๔)

จากหลักฐานในจดหมายเหตุที่ภิกษุอี้จิงบันทึกไว้ แสดงให้เห็นว่า ประเพณีการลากพระเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน

ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา (ระหว่าง พ.ศ. ๒๒๗๕-๒๓๐๑) ได้ให้ความสำคัญของประเพณีลากพระในนครศรีธรรมราช แม้แต่ผู้ตีกลองในงานลากพระก็มีความสำคัญ ซึ่งมีแจ้งไว้ในทำเนียบ ข้าราชการตกเป็นพระอัยการไว้ว่า “ขุนรันไกรร ถือศักดิ์นา ๒๐๐ พนักงานตีกลองแห่พระ”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (ระหว่าง พ.ศ.-) ก็ ยังเห็นความสำคัญของประเพณีลากพระ ซึ่งยังปรากฏหลักฐานในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช ไว้ว่า “ขุนรันไกรร ถือศักดิ์นา ๒๐๐ พนักงานตีกลองแห่พระ” เช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยา

ประเพณีสืบเนื่อง เช่น แข่งเรือพาย แข่งโพน หรือ ประชันโพน กีฬาขั้ดต้ม การทำต้มย่าง การเล่นเพลงเรือ ตักบาตรเทโว (ตักบาตรเทโวโรหณะ) เป็นต้น

การลากพระ ในเชิงพุทธตำนาน

“หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงทำยมกปาฏิหาริย์ปราบเดียรถีย์ ณ ปามะม่วง กรุงสาวัตถีแล้ว ได้ทรงเสด็จไปจำพรรษา ณ ดาวดึงส์ เพื่อโปรดพุทธมามาจาจนสิ้นสมัยพรรษาแล้วเสด็จกลับมามนุษยโลก”

พระอินทร์จึงนิมิตบันไดทอดจากสรวงสวรรค์ลงมาสู่โลกมนุษย์ที่ใกล้ประตูนครสังกัสสะ เป็นบันไดทองอยู่เบื้องขวา บันไดเงินอยู่เบื้องซ้าย และบันไดแก้ว อยู่เบื้องกลาง ซึ่งพระพุทธองค์ เสด็จลงทางบันไดแก้วซึ่งอยู่เบื้องกลาง (มีนัยยะ เป็นปริศนาว่า เดินทางสายกลาง หรือ มัชฌิมาปฏิปทา)

พุทธศาสนิกชนทราบกำหนดจากพระโมคคัลลานว่า พระพุทธองค์จะเสด็จถึงประตูนครสังกัสสะ ในเวลาเช้าตรู่ของวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ต่างปลาบปลื้มยินดีพากันไปรอรับเสด็จ พร้อมจัดเตรียมภัตตาหารไปถวายอย่างล้นหลาม

เนื่องจากพุทธศาสนิกชนมีจำนวนมากมาย ไม่อาจนำภัตตาหารและข้าวของที่เตรียมมา ไปถวายถึงพระวรกายของพระพุทธองค์ได้ทั่วถึงทุกคน ผู้ที่ไม่สามารถเข้าใกล้พระองค์ได้ ซึ่งมีจำนวนล้นหลาม ต่างก็มีศรัทธาแรงกล้า จึงใช้ใบไม้ห่อภัตตาหารแล้วยื่นต่อกันบ้าง โยนบ้าง ปาบ้าง

ด้วยแรงอธิษฐาน และปาฏิหาริย์แห่งพระพุทธองค์ ภัตตาหารเหล่านั้นไปตกในบาตรของพระพุทธองค์ทั้งสิ้น

“พี่ไปเหอ	ไถ่บ้านห้วนอนสักเดียว
ไปซื้อสารเหนียว	แทงต้มลากพระ
โกกโกกแพงแพง	แม่อีแดงกะไม้ละ
แทงต้มลากพระ	ไม้ละสักหนเดียว”

(เพลงร้องเรือ หรือเพลงกล่อมเด็กภาคใต้)

แทงต้ม หมายถึง การทำ “ต้ม” เพื่อใช้ทำบุญในประเพณีลากพระ วิธีการ เริ่มต้นด้วยการเตรียมหาใบกะพ้อและข้าวสารเหนียวไว้ล่วงหน้า ๑-๒ วัน นำข้าวสารเหนียวแช่ให้อ่อนตัว แล้วคัดด้วยน้ำกะทิให้เกือบสุก (บางคนต้องการ ใส่ถั่วด้วย เรียกว่า “ต้มใส่ถั่ว” ในกรณีนี้ ต้องเตรียมถั่วขาว หรือถั่วดำ โดยต้มให้สุก เมื่อผัดข้าวเหนียวกับน้ำกะทิจึงผสมถั่วลงไป เมื่อคลุกเคล้าเข้ากันดี จึงนำมาใส่ภาชนะพักไว้ให้เย็น)

นำข้าวเหนียววางพักไว้ มาห่อด้วยใบกะพ้อ เป็นรูป ๓ มุม คล้ายฝักกระจับ แต่ละลูกโตประมาณ ๒-๓ คำ การห่อนั้นมีขั้นตอนและศิลปะในการห่อ เริ่มจากการขุดปลายใบกะพ้อขึ้นเป็นมุมแรกแล้วใส่ข้าวเหนียวอัดลงไปแล้วจึงพันใบกะพ้อส่วนที่เหลือจนกลายเป็นรูปสามเหลี่ยมและไม่มีข้าวเหนียวโผล่ออกมา สุดท้ายสอดซ่อนปลายโคนของใบกะพ้อ ดึงปลายใบจนห่อแน่นเป็นรูปสามมุมสวยงาม วิธีการทำดังกล่าว เรียกว่า “แทงต้ม” เมื่อแทงต้มเสร็จแล้วก็นำไปนึ่งให้สุกอีกครั้งหนึ่ง จึงรับประทานได้

